

Теорія та історія держави і права

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20325156>

Правові аспекти захисту української нації у контексті судової практики у сфері національних прав

Голець Віталій Віталійович

кандидат історичних наук, доцент, директор

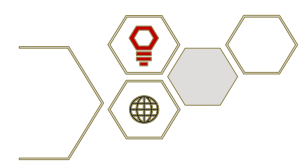
Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут

ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (ЄДРПОУ 22812968)

Україна, м. Чернігів, <https://orcid.org/0000-0001-9308-1361>

Прийнято: 07.05.2026 | Опубліковано: 21.05.2026

Анотація. У статті ставиться мета дослідити правові аспекти захисту української нації через призму судової практики в сфері національних прав та принципу недискримінації. Основна увага зосереджена на ролі національних судових інституцій, таких як Верховний Суд України, а також Європейського суду з прав людини, у формуванні стандартів захисту рівності та недопущення дискримінації, а також забезпечення прав національних спільнот, що є критично важливим для підтримки соціальної стабільності і гармонії в суспільстві. Для досягнення поставленої мети використано комплексний підхід, що включає детальний аналіз судової практики, порівняльно-правові дослідження, а також вивчення взаємодії конституційного та міжнародного правосуддя. Застосовано методи системного аналізу для виявлення ключових тенденцій у правозастосуванні, які можуть суттєво вплинути на реалізацію прав національних меншин, а також методи юридичного аналізу для оцінки ефективності механізмів захисту прав національних меншин, що дозволяє

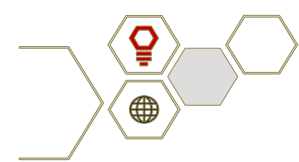
виявити існуючі прогалини у правовій системі. Дослідження показало, що судова практика є важливим механізмом формування ефективної системи правового захисту у сфері національних прав, оскільки рішення судів можуть мати пряму дію на захист прав громадян і національних спільнот. Проаналізовано ключові підходи судів щодо балансування між захистом національної ідентичності та дотриманням прав людини, що є актуальним у контексті сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство. Встановлено, що взаємодія між національними та міжнародними судовими інституціями не лише сприяє зміцненню правовладдя, але й забезпечує стабільність міжнаціональних відносин в Україні, що є необхідним для розвитку демократичних цінностей. Стаття підкреслює, що для забезпечення ефективного захисту прав національних спільнот необхідно вдосконалити правову базу, яка регулює питання недискримінації, включаючи розробку нових законодавчих ініціатив і реформ. Дослідження вказує на важливість інтеграції національних судових стандартів з європейськими нормами, що не лише сприятиме розвитку демократичних цінностей в Україні, але й підвищить довіру суспільства до правосуддя.

Ключові слова: українська нація, судова практика, ЄСПЛ, дискримінація, національні права, правовладдя, рівність.

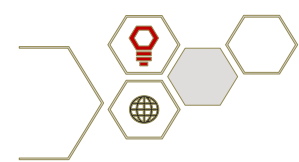
Legal aspects of the protection of the Ukrainian nation in the context of case law relating to national rights

Vitalii Holets,

PhD in History, Associate Professor, Director
North Ukrainian Institute named after Heroes of Kruty of the Private Joint-Stock
Company «Higher Educational Institution "Interregional Academy of Personnel
Management» (22812968) Ukraine, Chernihiv,
<https://orcid.org/0000-0001-9308-1361>

Abstract. This article aims to examine the legal aspects of the protection of the Ukrainian nation through the lens of case law in the field of national rights and the principle of non-discrimination. The main focus is on the role of national judicial institutions, such as the Supreme Court of Ukraine, as well as the European Court of Human Rights, in shaping standards for the protection of equality and the prevention of discrimination, as well as in safeguarding the rights of national communities, which is critical for maintaining social stability and harmony in society. To achieve this objective, a comprehensive approach has been employed, comprising a detailed analysis of judicial practice, comparative legal studies, and an examination of the interaction between constitutional and international justice. Methods of systemic analysis were applied to identify key trends in law enforcement that could significantly affect the realisation of the rights of national minorities, as well as methods of legal analysis to assess the effectiveness of mechanisms for protecting the rights of national minorities, thereby enabling the identification of existing gaps in the legal system. The study has shown that judicial practice is a key mechanism for establishing an effective system of legal protection in the field of national rights, as court rulings can have a direct impact on the protection of the rights of citizens and national communities. The study analyses key approaches taken by courts to strike a balance between the protection of national identity and the observance of human rights, which is particularly relevant in the context of the contemporary challenges facing Ukrainian society. It has been established that interaction between national and international judicial institutions not only contributes to the strengthening of the rule of law but also ensures the stability of inter-ethnic relations in Ukraine, which is essential for the development of democratic values. The article emphasises that to ensure the effective protection of the rights of national communities, it is necessary to improve the legal framework governing non-discrimination, including the development of new legislative initiatives and reforms. The study highlights the importance of integrating national judicial standards with

European norms, which will not only contribute to the development of democratic values in Ukraine but also enhance public confidence in the justice system.

Keywords: Ukrainian nation, judicial practice, ECHR, discrimination, national rights, rule of law, equality.

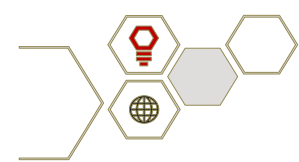
Постановка проблеми. Сучасний стан правового регулювання у сфері захисту національних прав характеризується наявністю низки системних проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію принципів рівності та недискримінації у судовій практиці. Незважаючи на розвинену нормативну базу, її застосування залишається неоднорідним та залежним від інтерпретаційних підходів судових органів.

Однією з ключових проблем є відсутність єдиної та стабільної судової практики щодо визначення меж допустимого втручання у сферу національних прав. Це призводить до правової невизначеності та ускладнює прогнозованість судових рішень у справах, пов'язаних із дискримінацією або порушенням прав національних спільнот.

Додатково ускладнює ситуацію недостатня узгодженість між національною судовою практикою та практикою Європейського суду з прав людини. Хоча остання має значний вплив на формування правових стандартів, її імплементація на національному рівні не завжди є послідовною та системною.

Проблемним залишається також питання балансування між захистом національної ідентичності та дотриманням принципу недискримінації. У судовій практиці це часто проявляється у складності визначення пропорційності обмежень прав у конкретних справах.

Таким чином, постановка проблеми полягає у виявленні суперечностей між нормативними засадами захисту національних прав та їх практичною реалізацією у судовій діяльності, що потребує подальшого наукового аналізу та удосконалення правозастосовних підходів.

Додатковим аспектом досліджуваної проблематики є недостатній рівень доктринальної уніфікації підходів до тлумачення категорій «національні права», «дискримінація» та «захист нації» у судовій практиці. Різні судові інстанції нерідко застосовують відмінні критерії оцінки аналогічних правових ситуацій, що створює ризики фрагментації правозастосування.

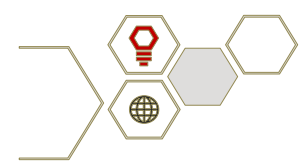
Окрему складність становить питання доказування у справах, пов'язаних із дискримінацією за національною ознакою. У таких категоріях справ суди стикаються з необхідністю оцінки непрямих та латентних форм дискримінаційної поведінки, що потребує підвищених стандартів доказування та розвинених методів правової аргументації.

Також слід відзначити, що сучасні виклики, зокрема інформаційні впливи та соціальні конфлікти, ускладнюють традиційні підходи до судового захисту національних прав. Це зумовлює необхідність адаптації судової практики до нових форм порушень, які не завжди мають чітко виражений юридичний характер.

У зв'язку з цим виникає потреба у комплексному переосмисленні ролі судової практики як інструменту не лише вирішення спорів, але й формування правових стандартів у сфері захисту національних прав та протидії дискримінації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній правовій доктрині судова практика у сфері недискримінації розглядається як ключовий інструмент забезпечення ефективності прав людини, особливо у багатонаціональних та мультикультурних суспільствах. Основний акцент робиться на ролі судів у формуванні стандартів рівності та контролі за пропорційністю втручання держави у сферу індивідуальних і колективних прав.

У цьому контексті Європейський суд з прав людини у своїй практиці послідовно підкреслює, що дискримінація має місце тоді, коли особа або група осіб зазнає різного ставлення без об'єктивного та розумного обґрунтування.

Такий підхід дозволяє суду формувати уніфіковані критерії оцінки дискримінаційних ситуацій у різних правових системах держав-учасниць Конвенції [10].

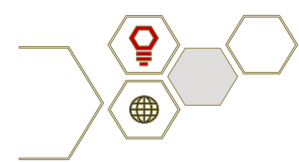
Зарубіжні дослідники також наголошують, що судова практика виконує функцію «живого права», яке адаптує загальні правові норми до конкретних соціальних умов. Зокрема, у теорії правового конституціоналізму, розробленій Робертом Алексі у праці «Теорія конституційних прав» (A Theory of Constitutional Rights), підкреслюється, що саме суди забезпечують баланс між захистом національної ідентичності та дотриманням універсальних прав людини [1].

Окремо у науковій літературі, зокрема у праці С. Фредман «Закон про дискримінацію» (Discrimination Law), акцентується, що ефективність протидії дискримінації залежить не лише від наявності нормативної бази, але й від послідовності судової практики, яка забезпечує передбачуваність правозастосування та зміцнює довіру до правової системи [9].

Зарубіжні дослідження формують підхід, відповідно до якого судова практика виступає центральним механізмом забезпечення рівності, недискримінації та правового захисту національних спільнот у сучасних правових системах.

Подальший аналіз зарубіжної наукової думки дозволяє констатувати, що значна увага приділяється еволюції судових підходів до захисту національних прав у контексті розвитку доктрини пропорційності та балансу інтересів. У межах сучасного конституціоналізму суди розглядаються як ключові арбітри у вирішенні конфліктів між індивідуальними правами та колективними інтересами держави.

У теорії мультикультуралізму, обґрунтованій Віллом Кімлікою у праці «Мультикультурне громадянство» (Multicultural Citizenship), підкреслюється, що судова практика відіграє вирішальну роль у забезпеченні рівного ставлення до різних національних груп, запобігаючи їх маргіналізації. При цьому

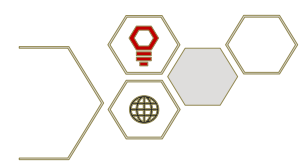
наголошується, що формальна рівність без урахування фактичних соціальних умов не забезпечує реального захисту від дискримінації [12].

У працях з порівняльного конституційного права, зокрема у дослідженні А. Барака та Д. Каліра [2], відзначається, що судові органи поступово переходять від формального тлумачення норм до більш контекстуального підходу, який враховує соціальні наслідки рішень. Це особливо важливо у справах, пов'язаних із національною ідентичністю та міжетнічними відносинами.

Українська наукова доктрина у сфері судового захисту національних прав формується під впливом європейської інтеграції та поступового впровадження стандартів Європейського суду з прав людини у національну судову практику. У цьому контексті особлива увага приділяється проблемі ефективності судового захисту прав людини та недискримінації у багатонаціональному суспільстві.

У працях українських дослідників судова практика розглядається як фундаментальний механізм наповнення принципу рівності реальним змістом. Зокрема, С. Погребняк [20] обґрунтовує, що судова інтерпретація дозволяє трансформувати формально-юридичну рівність у правову справедливість, забезпечуючи індивідуалізацію загальних норм відповідно до обставин конкретної справи. Своєю чергою, С. Рабінович та О. Панкевич [22, с. 97–111] наголошують, що ефективність конституційного принципу рівності прямо залежить від послідовності судової методології, оскільки без належного аналітичного інструментарію правові гарантії залишаються декларативними.

Окремо звертається увага на те, що українські суди поступово переймають підходи ЄСПЛ щодо оцінки дискримінаційних практик. Зокрема, у Рішенні від 22 червня 2022 року № 5-р(П)/2022 [23] Конституційний Суд України підтвердив важливість застосування тесту пропорційності та критерію об'єктивного і розумного обґрунтування різного ставлення для забезпечення конституційних гарантій рівності.

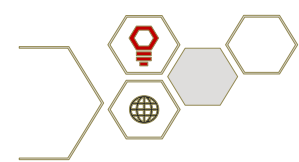
Українська наукова думка формує підхід, у межах якого судова практика розглядається як центральний елемент механізму захисту національних прав та забезпечення недискримінації.

Подальший аналіз української правової доктрини свідчить про посилення уваги до проблеми ефективності судового захисту у сфері національних прав у контексті забезпечення принципу правовладдя. У цьому аспекті дослідники акцентують на необхідності не лише нормативного закріплення гарантій рівності, але й забезпечення їх реального судового застосування.

У сучасних працях з теорії конституційного права, зокрема у дослідженнях С. Погребняка [21, с. 294–310] та О. Бориславської [14, с. 247–256], підкреслюється, що судова практика виступає механізмом конкретизації абстрактних правових норм, особливо у сфері протидії дискримінації. Відзначається, що саме через судові рішення відбувається формування єдиних підходів до тлумачення поняття рівності. Своєю чергою, М. Савчин [24, с. 72–89] наголошує, що єдність судової аргументації є запорукою реалізації принципу рівності перед законом, оскільки саме судова гілка влади забезпечує адаптацію законодавчих норм до європейських стандартів захисту прав людини.

Окрему увагу приділено ролі Верховного Суду у формуванні правових позицій щодо захисту прав національних спільнот. Його практика, як наголошують О. Шило та співавтори [17], поступово інтегрує стандарти ЄСПЛ, зокрема щодо заборони дискримінації та вимог до обґрунтованості обмежень прав. Автори підкреслюють, що саме завдяки єдності судової практики реалізується конституційний принцип рівності перед законом.

Українські дослідження підтверджують, що судова практика є ключовим елементом забезпечення ефективного захисту національних прав та реалізації принципу недискримінації у національній правовій системі.

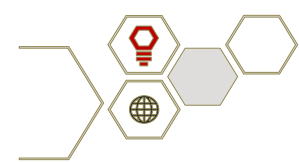
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Сучасний розвиток правових систем в Україні демонструє посилення ролі судової влади як ключового гаранта забезпечення прав людини та принципу рівності. Однак, незважаючи на це, залишається ряд невирішених аспектів, які потребують детального дослідження. Судова практика набуває не лише застосовного, але й нормотворчого значення, формуючи стандарти тлумачення та реалізації правових норм у сфері національних прав і недискримінації.

Захист української нації у правовому вимірі не може розглядатися поза межами загальноєвропейських та міжнародних стандартів прав людини. Проте, існує потреба в глибшому аналізі того, як судові інституції забезпечують узгодження національного законодавства з принципами верховенства права, рівності та заборони дискримінації, закріпленими у міжнародних правових актах.

Практика Європейського суду з прав людини формує обов'язкові орієнтири для національних правових систем, однак досі недостатньо досліджено, як ці орієнтири впливають на тлумачення понять дискримінації, пропорційності та захисту національної ідентичності в Україні. Це відкриває нові можливості для дослідження, оскільки необхідно зрозуміти, як судова практика може стати інструментом гармонізації правових підходів у багатонаціональному правовому просторі.

Крім того, актуальним залишається питання балансу між захистом національних інтересів та забезпеченням індивідуальних прав і свобод. Надмірне акцентування на одному з цих елементів може призводити до правових дисбалансів, що безпосередньо впливають на стабільність міжнаціональних відносин. Важливо дослідити, як судова практика може сприяти досягненню цього балансу і які механізми можуть бути впроваджені для запобігання конфліктам на національному ґрунті.

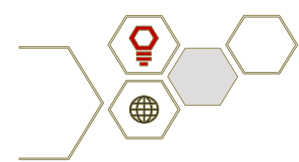

Таким чином, існує необхідність комплексного дослідження судової практики як інструменту правового забезпечення захисту української нації у сфері національних прав та протидії дискримінації. Це дослідження має на меті виявлення і вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми, що стосується інтеграції національних судових стандартів з європейськими нормами та їх впливу на формування ефективної системи правового захисту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є комплексний науково-правовий аналіз судової практики у сфері захисту національних прав української нації крізь призму принципу недискримінації та правовладдя.

Для досягнення поставленої мети у межах даного дослідження визначено низку взаємопов'язаних завдань, що охоплюють як теоретичний, так і прикладний виміри аналізу судової практики у сфері захисту національних прав:

1. Систематизація науково-правових підходів до розуміння ролі судової практики у забезпеченні принципу недискримінації та захисту прав національних спільнот.
2. Аналіз практики національних судових органів щодо розгляду справ, пов'язаних із дискримінацією за національною ознакою, з метою виявлення основних тенденцій та підходів до правозастосування.
3. Дослідження практики Європейського суду з прав людини у справах щодо порушення національних прав та оцінка її впливу на національну судову систему України.
4. Виявлення проблемних аспектів у судовій практиці, зокрема щодо забезпечення єдності правозастосування та дотримання принципу правовладдя.
5. Формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення судової практики у сфері захисту національних прав та протидії дискримінації.

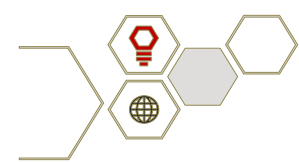
Виклад основного матеріалу дослідження. Судова практика у сфері захисту національних прав виступає ключовим інструментом конкретизації конституційного принципу рівності та заборони дискримінації. Саме через судові рішення відбувається перетворення загальних правових норм на практично застосовні стандарти, що визначають межі допустимої поведінки держави та приватних осіб.

Європейський суд з прав людини у своїй усталеній практиці підкреслює, що різне ставлення до осіб або груп може визнаватися дискримінаційним у разі відсутності об'єктивного і розумного обґрунтування. Такий підхід закріплює тест обґрунтованості як базовий інструмент судового контролю у справах про порушення національних прав.

Національні суди України поступово інтегрують зазначені стандарти у власну практику, застосовуючи підходи ЄСПЛ при оцінці пропорційності обмежень прав та свобод. Як свідчить аналіз матеріалів «Вісника Конституційного Суду України» (№ 1-2/2022), органи конституційної юрисдикції приділяють значну увагу пошуку справедливого балансу між суспільними інтересами та правами особи, що сприяє формуванню більш уніфікованої судової практики та підвищенню рівня правової визначеності у справах, пов'язаних із дискримінацією [15].

Судова практика виконує не лише функцію вирішення спорів, але й виступає механізмом формування правових стандартів у сфері захисту національних прав, забезпечуючи узгодження національного та міжнародного правопорядків.

Важливим аспектом судової практики у сфері захисту національних прав є питання тлумачення принципу рівності у контексті фактичних соціальних відмінностей. Судові органи дедалі частіше відходять від формального підходу до рівності, переходячи до матеріального розуміння, яке враховує реальний стан осіб та груп у суспільстві.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях наголошує, що рівність не означає ідентичного ставлення до всіх ситуацій, а передбачає необхідність диференційованого підходу, якщо цього вимагають об'єктивні обставини. Така позиція має принципове значення для справ, пов'язаних із захистом національних меншин та недопущенням дискримінації [6].

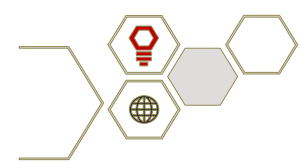
Національна судова практика України поступово імплементує цей підхід, зокрема у справах, де необхідно оцінювати різницю у ставленні до осіб на підставі мовних, культурних або етнічних ознак. Як наголошується у Щорічній доповіді Уповноваженого ВРУ з прав людини за 2023 рік, набуття Україною членства у Європейській мережі органів з питань рівності підтверджує відданість держави цінностям недискримінації [18]. Судові рішення у таких категоріях справ формують важливі орієнтири для подальшого розвитку правозастосування.

Еволюція судової практики свідчить про поступовий перехід до більш гнучкого та контекстуального розуміння принципу рівності як ключового елементу захисту національних прав.

Суттєвого значення у судовій практиці набуває питання захисту національної ідентичності у співвідношенні з універсальними правами людини. Судові органи змушені здійснювати складний баланс між забезпеченням культурних та мовних прав національних спільнот і недопущенням дискримінації інших груп населення.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці виходить із того, що держави мають певну свободу розсуду у питаннях регулювання національної ідентичності, однак така свобода не є абсолютною і підлягає контролю з боку суду щодо дотримання принципу пропорційності [2].

Національні суди України у своїх рішеннях дедалі частіше застосовують цей підхід, оцінюючи законність обмежень прав у контексті захисту державної мови, культурної політики та освітніх стандартів. При цьому ключовим

критерієм залишається недопущення надмірного втручання у права людини [21, с. 294–310].

Судова практика формує складну систему координат, у якій захист національної ідентичності має бути узгоджений із принципами рівності та недискримінації.

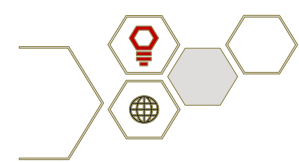
Важливим елементом судового захисту національних прав є формування єдиних підходів до кваліфікації дискримінаційних дій, що мають прихований або непрямий характер. Такі ситуації становлять особливу складність для судів, оскільки потребують встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями суб'єкта та негативними наслідками для певної національної групи.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці визнає, що непряма дискримінація може виникати навіть за формально нейтральних правових норм, якщо їх застосування фактично призводить до несприятливого становища окремих груп. Такий підхід розширює межі судового контролю та підвищує стандарти захисту прав [9].

Українські суди поступово імплементують зазначені стандарти, однак практика їх застосування залишається неоднорідною, що зумовлює потребу у подальшій уніфікації підходів. Особливо це стосується справ, пов'язаних із доступом до освіти, державної служби та реалізації культурних прав. Складність полягає у відсутності єдиної методології балансування між універсальними правами людини та захистом національної ідентичності, що вимагає від органів конституційного контролю та судів загальної юрисдикції більш чіткої конкретизації змісту цих категорій у кожному окремому рішенні [25, с. 70-84].

Розвиток судової практики у сфері непрямой дискримінації є ключовим напрямом удосконалення системи захисту національних прав.

Судова практика у сфері захисту національних прав значною мірою формується під впливом принципу ефективного засобу юридичного захисту, який передбачає не лише формальну можливість звернення до суду, але й

реальну здатність відновити порушені права. У цьому контексті ефективність правового захисту оцінюється через результативність судового рішення.

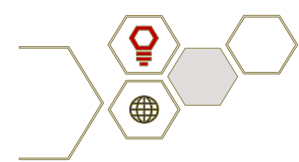
Європейський суд з прав людини послідовно наголошує, що засіб правового захисту має бути не теоретичним або ілюзорним, а практично ефективним як у праві, так і на практиці. Як було зазначено у справі «Ейрі проти Ірландії» (*Airey v. Ireland*) [3], Конвенція покликана гарантувати не теоретичні права, а їх реальне здійснення. Це означає, що національні суди повинні забезпечувати реальне відновлення порушених прав у справах про дискримінацію та порушення національних прав.

Національна судова практика України поступово адаптується до цього підходу, посилюючи вимоги до обґрунтованості судових рішень та їх здатності реально усувати наслідки правопорушень. Особливого значення набуває забезпечення виконання судових рішень як завершальної стадії правового захисту [19, с. 20–27].

Принцип ефективного засобу правового захисту виступає ключовим критерієм оцінки дієвості судової системи у сфері захисту національних прав.

Важливим напрямом аналізу судової практики у сфері захисту національних прав є проблема забезпечення єдності судової практики як елемента принципу правової визначеності. Відсутність узгоджених підходів до розгляду аналогічних справ може призводити до правової фрагментації та зниження рівня довіри до судової системи.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях підкреслює, що суперечлива судова практика на національному рівні може порушувати принцип правової визначеності, який є складовою верховенства права. Зокрема, у справі «Beian v. Romania (no. 1)» [4] Суд наголосив, що глибокі та тривалі розбіжності у практиці вищого судового органу країни підривають довіру суспільства до правосуддя. Це особливо критично у справах, що стосуються дискримінації та національних прав, де передбачуваність рішень має ключове значення.

Українські суди, зокрема Верховний Суд, поступово формують узагальнені правові позиції, спрямовані на уніфікацію підходів у справах щодо рівності та недискримінації. Це сприяє підвищенню стабільності правозастосування та зменшенню правової невизначеності [19, с. 20–27].

Забезпечення єдності судової практики є важливою умовою ефективного захисту національних прав та реалізації принципу правовладдя.

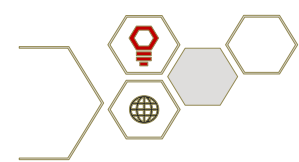
Суттєвим елементом судового захисту національних прав є проблема стандартизації підходів до оцінки доказів у справах, пов'язаних із дискримінацією. Такі справи часто характеризуються складністю встановлення фактичних обставин, оскільки дискримінаційні дії можуть бути прихованими або опосередкованими.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці визнає можливість використання сукупності непрямих доказів та презумпцій для встановлення факту дискримінації, якщо заявник наводить достатні первинні аргументи щодо нерівного ставлення. Зокрема, у справі «D.H. та інші проти Чеської Республіки» (*D.H. and Others v. the Czech Republic*) [5] Велика палата Суду встановила, що у випадках, коли йдеться про системну дискримінацію, заявнику достатньо навести переконливі докази (наприклад, статистичні дані), після чого тягар доказування відсутності дискримінації переходить на державу.

Національна судова практика України поступово рухається у напрямі застосування подібних стандартів, однак залишається проблема різного рівня доказових підходів у судах різних інстанцій. Це впливає на передбачуваність судових рішень та ефективність правового захисту [16].

Удосконалення підходів до оцінки доказів у справах про дискримінацію є важливим напрямом підвищення ефективності судового захисту національних прав.

Важливим напрямом сучасної судової практики у сфері захисту національних прав є посилення ролі стандартів Європейського суду з прав

людини щодо позитивних зобов'язань держави. Йдеться про обов'язок держави не лише утримуватися від дискримінаційних дій, але й активно вживати заходів для її запобігання у суспільстві.

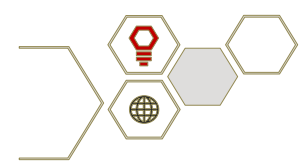
ЄСПЛ у своїй практиці підкреслює, що ефективний захист від дискримінації вимагає від держави створення дієвих правових та інституційних механізмів, які дозволяють виявляти та усувати системні порушення прав національних груп. У справі «Сейдіч і Фінці проти Боснії і Герцеговини» (*Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina*) [8] Суд визнав порушенням наявність конституційних норм, що інституційно обмежували права національних меншин на участь у політичному житті. Це підтверджує, що захист має включати як судовий контроль, так і адміністративні заходи реагування.

У науковій літературі Ради Європи наголошується, що позитивні зобов'язання держави є ключовим елементом сучасного антидискримінаційного права, оскільки вони переводять захист прав людини з пасивної у активну площину [11].

Розвиток судової практики у цій сфері свідчить про перехід від формальної моделі недискримінації до матеріальної моделі захисту національних прав, де держава несе підвищений рівень відповідальності за реальний стан рівності.

Завершальним елементом аналізу судової практики у сфері захисту національних прав є питання ефективності судового контролю за дотриманням принципу недискримінації у складних соціально-політичних конфліктах. Саме в таких умовах проявляється реальна спроможність судової системи забезпечувати баланс між публічними інтересами та правами національних спільнот.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував, що у справах, які стосуються потенційно чутливих сфер суспільного життя, держави користуються певною свободою розсуду, однак

така свобода завжди підлягає суворому контролю щодо недопущення дискримінаційних наслідків [7].

Європейська доктрина також підкреслює, що ефективність судового контролю визначається не лише якістю правових норм, але й здатністю судів забезпечувати їх послідовне та передбачуване застосування у практиці. Це особливо важливо у сфері національних прав, де правові рішення мають значний соціальний вплив [13, р. 5–29].

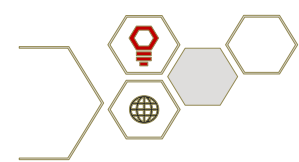
Судова практика виступає завершальним елементом системи правового захисту української нації, забезпечуючи контроль за дотриманням принципу рівності та недискримінації у найбільш конфліктогенних сферах суспільних відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що судова практика у сфері захисту національних прав виступає ключовим інструментом забезпечення реального змісту принципів рівності та недискримінації. Саме через судові рішення відбувається трансформація абстрактних правових норм у конкретні стандарти правозастосування.

Встановлено, що Європейський суд з прав людини формує системоутворюючі підходи до розуміння дискримінації, які базуються на критеріях об'єктивного та розумного обґрунтування, пропорційності та ефективного захисту прав. Ці стандарти поступово імплементуються у національну судову практику України.

Доведено, що ефективність захисту української нації у сфері національних прав залежить не лише від нормативного закріплення гарантій, але й від послідовності, передбачуваності та єдності судової практики. Відсутність таких характеристик призводить до правової фрагментації та зниження рівня довіри до судової системи.

Судова практика виконує не лише правозастосовну, але й правоформуючу функцію, виступаючи інструментом розвитку правових

стандартів у сфері захисту національних прав. Це особливо важливо у контексті багатонаціональних суспільств, де необхідний постійний баланс між колективними та індивідуальними правами.

Європейські стандарти судового захисту демонструють перехід до моделі активного забезпечення рівності, яка передбачає позитивні зобов'язання держави щодо запобігання дискримінації. Такий підхід суттєво впливає на національні правові системи, включаючи українську.

Отже, судова практика є центральним елементом механізму захисту української нації, який забезпечує стабільність правового порядку та розвиток демократичних засад суспільства.

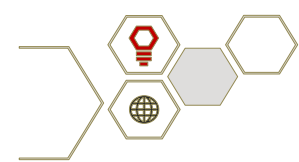
Подальші наукові дослідження у сфері судового захисту національних прав доцільно спрямувати на поглиблений аналіз трансформації судової практики в умовах зростання геополітичних та інформаційних викликів, що безпосередньо впливають на характер міжнаціональних відносин.

Особливо актуальним є вивчення впливу практики Європейського суду з прав людини на формування нових стандартів оцінки дискримінаційних ситуацій у цифровому середовищі, де традиційні критерії доказування та ідентифікації порушень потребують суттєвого переосмислення.

Перспективним напрямом також виступає дослідження ефективності імплементації принципу позитивних зобов'язань держави у сфері захисту національних прав, зокрема в частині запобігання системним формам дискримінації.

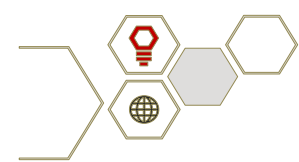
Окремої уваги потребує аналіз механізмів забезпечення єдності судової практики на національному рівні та їх узгодження з прецедентною практикою міжнародних судових інституцій, що є важливою умовою зміцнення принципу правовладдя.

Таким чином, подальші дослідження мають бути спрямовані на формування комплексної моделі судового захисту національних прав, здатної ефективно функціонувати в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Alexy R. A Theory of Constitutional Rights / Robert Alexy ; transl. by Julian Rivers. Oxford : Oxford University Press, 2010. 462 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/A_Theory_of_Constitutional_Rights.htm?id=ZbWxWYhhe8UC&redir_esc=y#:~:text=A%20postscript%20written%20for%20the,theorists%20and%20human%20rights%20scholars.
2. Barak A., Kalir D. Proportionality: Constitutional rights and their limitations. ResearchGate. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/288220537_Proportionality_Constitutional_rights_and_their_limitations.
3. Case of Airey v. Ireland : Judgment of the European Court of Human Rights, 9 October 1979 (Application no. 6289/73) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57420>.
4. Case of Beian v. Romania (no. 1) : Judgment of the European Court of Human Rights, 6 December 2007 (Application no. 30658/05) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83822>.
5. Case of D.H. and Others v. the Czech Republic : Judgment of the European Court of Human Rights [Grand Chamber], 13 November 2007 (Application no. 57325/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256>.
6. Case of Horváth and Kiss v. Hungary : Judgment of the European Court of Human Rights, 29 January 2013 (Application no. 11146/11). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116124>.
7. Case of Konstantin Markin v. Russia : Judgment of the European Court of Human Rights [Grand Chamber], 22 March 2012 (Application no. 30078/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-120>.
8. Case of Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina : Judgment of the European Court of Human Rights [Grand Chamber], 22 December 2009 (Applications nos. 27996/06 and 34836/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-96491>.

9. Fredman S. *Discrimination Law*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2011. 360 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/312088599_Discrimination_Law.

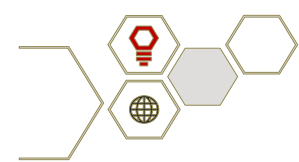
10. Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention. Prohibition of discrimination / European Court of Human Rights. Updated on 31 August 2022. Strasbourg : Registry of the Court, 2022. 76 p. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_eng.

11. Handbook on European non-discrimination law. European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2018. 301 p. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-handbook-non-discrimination-law-2018_en.pdf.

12. Kymlicka W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford : Oxford University Press, 1995. 266 p. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1870810>.

13. Mendez Pinedo E. The principle of effectiveness of EU law: a difficult concept in search of a new theoretical and practical framework. *Tribuna Juridica*. 2021. Vol. 11, Iss. 1. P. 5–29. URL: <https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An11v1/1.Elvira%20Mendez%20Pinedo.pdf>.

14. Бориславська О. М. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 61. С. 247–256. URL: http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlnu_yu_2015_61_30.

15. Вісник Конституційного Суду України. 2022. № 1–2. 92 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/visnik_1_2022_0.pdf.

16. Гончаров В. Заборона дискримінації в практиці ЄСПЛ та в національному судочинстві: критичний аналіз. Протокол. 2025. URL: https://protocol.ua/ua/zaborona_diskriminatsii_v_praktitsi_espl_ta_v_natsionalno_mu_sudochinstvi_kritichniy_analiz/.

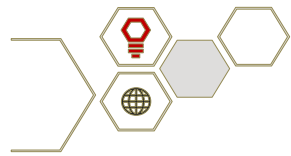
17. Єдність судової практики у вимірі стандартів якості кримінального процесуального законодавства України : монографія / О. Г. Шило та ін. ; за заг. ред. О. Г. Шило. Харків : Право, 2021. 352 с. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2022/09/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%9A%D0%BE%D0%BB_%D0%84%D0%94%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC-%D0%A1%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98_%D0%A8%D0%B8%D0%BB%D0%BE_2022.pdf.

18. Забезпечення рівних прав і свобод // Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. Київ, 2024. Розд. 10. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-10-zabezpechennia-rivnykh-prav-i-svobod>.

19. Петришин О. В. Судова практика як джерело права в Україні: проблеми теорії. Право України. 2016. № 10. С. 20–27. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_10_16/Petryshyn_O_2016_10.

20. Погребняк С. П. Основоположні принципи права : монографія. Харків : Право, 2008. 240 с. URL: http://aleph.ukma.kiev.ua/F/?func=direct&doc_number=000171002&local_base=КМА01.

21. Погребняк С. П. Принцип пропорційності в українській юридичній практиці та практиці ЄСПЛ. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип.

63. С. 294–310. URL:
<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f65691e3-a13f-42d4-b594-6c17599a1801/content>.

22. Рабінович С. П., Панкевич О. З. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. Вісник Конституційного Суду України. 2015. № 5. С. 97–111. URL: file:///C:/Users/09503/Downloads/Vksu_2015_5_11.pdf.

23. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло) від 22 червня 2022 року № 5-р(П)/2022. URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/5-rri2022>.

24. Савчин М. В. «Careless whisper» Конституційного Суду України та конституційні цілі. Український часопис конституційного права. 2020. № 4. С. 72–89. DOI: <http://doi.org/10.30970/jcl.4.2020.4>.

25. Слінько Т., Ткаченко Є. Гарантування конституційної національної ідентичності органами конституційного контролю. Право України. 2023. № 7. С. 70–84. DOI: <https://10.33498/loou-2023-07-070>.